

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VALSTYBINIŲ SOCIALINIO DRAUDIMO NAŠLIŲ IR NAŠLAIČIŲ, MAITINTOJO
NETEKIMO, IŠTARNAUTO LAIKO, VALSTYBINIŲ PENSIJŲ, KOMPENSACIJŲ UŽ
YPATINGAS DARBO SĄLYGAS, RENTŲ, KOMPENSACINIŲ IŠMOKŲ, ŠALPOS,
SLAUGOS IR PRIEŽIŪROS (PAGALBOS) IŠLAIDŲ TIKSLINIŲ KOMPENSACIJŲ
DALINIO KOMPENSAVIMO ĮSTATYMO NR. XIII-2719
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo našlių ir našlaičių, maitintojo netekimo, ištarnauto laiko, valstybinių pensijų, kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, rentų, kompensacinių išmokų, šalpos, slaugos ir priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinių kompensacijų dalinio kompensavimo įstatymu (toliau – Kompensavimo įstatymas), 2020 metais nustatytas dalinis šių išmokų kompensavimas:

- valstybinių socialinio draudimo našlaičių pensijų, valstybinių socialinio draudimo maitintojo netekimo pensijų (toliau – maitintojo netekimo pensijos), sumažintų dėl Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo (toliau – Laikinis įstatymas) 6 ir 7 straipsnių nuostatų taikymo;
- ištarnauto laiko pensijų, sumažintų dėl Laikinojo įstatymo 6, 7 ir 8 straipsnių nuostatų taikymo;
- kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, sumažintų dėl Laikinojo įstatymo 8 straipsnio nuostatų taikymo;
- valstybinių pensijų (nukentėjusiųjų asmenų, mokslininkų, teisėjų, pareigūnų ir karių, Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinių pensijų, pareigūnų ir karių valstybinių našlių ir našlaičių, nukentėjusiųjų asmenų valstybinių našlių ir našlaičių, valstybinių našlių ir našlaičių pensijų), valstybinių socialinio draudimo našlių pensijų, slaugos ir priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinių kompensacijų (toliau – tikslinės kompensacijos), Lietuvos Respublikos Prezidento valstybinės rentos (toliau – Prezidento renta), valstybinės signataro rentos ir valstybinės signatarų našlių ir našlaičių rentos (toliau kartu – signataro renta), sumažintų dėl Laikinojo įstatymo 4 straipsnio nuostatų taikymo;
- kompensacinių išmokų teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniais darbuotojams (toliau – kompensacinės išmokos), sumažintų dėl Laikinojo įstatymo 5 straipsnio nuostatų taikymo;
- šalpos kompensacijų ir rentos buvusiems sportininkams (toliau – sportininkų rentos), sumažintų dėl Laikinojo įstatymo 4 ir 5 straipsnių nuostatų taikymo (toliau kartu – socialinės išmokos).

Kompensavimo įstatymas numatė dalinį 10 procentų dydžio praradimų, susidariusių sumažinus socialines išmokas pagal atitinkamus Laikinojo įstatymo straipsnius, kompensavimą 2020 metais, tam buvo suplanuota beveik 10 mln. eurų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, I Prioriteto, 1.1. Krypties, 1.1.2. Darbo 6 punkte nustatyta, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2020 m. III ketvirtį pateikia pasiūlymus dėl likusių nekompensuotų per krizę sumažintų pensinio pobūdžio išmokų kompensavimo. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2020 metų spalio mėnesį teikė Vyriausybei Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo našlių ir našlaičių, maitintojo netekimo, ištarnauto laiko,

valstybinių pensijų, kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, rentų, kompensacinių išmokų, šalpos, slaugos ir priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinių kompensacijų dalinio kompensavimo įstatymo Nr. XIII-2719 pakeitimo įstatymo projektą, tačiau Vyriausybė apsisprendė šio įstatymo projekto nesvarstyti.

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, ir vadovaujantis asmenų lygiateisiškumo ir socialinio teisingumo principu bei siekiant užtikrinti LR Konstitucijos 52 straipsnyje įtvirtintų nuostatų vykdymą, Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad toliau būtų tęsiamas socialinių išmokų kompensavimas.

Įstatymo projekto tikslas – nustatyti socialinių išmokų kompensavimą per 2021-2024 metų laikotarpį, kompensavimo dydį, išmokėjimo tvarką ir terminus.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir LR Seimo narė Laima Nagienė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Kompensavimo įstatymas numatė dalinį 10 procentų dydžio praradimų, susidariusių sumažinus socialines išmokas pagal Laikinąjį įstatymą, kompensavimą 2020 metais. Tolesnis kompensavimas nenustatytas.

LR Konstitucijos 52 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.

2012 m. vasario 6 d. priimtame LR Konstitucinio teismo nutarime „Dėl LR teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei finansinei padėčiai, atitikties LR Konstitucijai“ nustatyta, kad „įstatymų leidėjas turi pareigą numatyti susidariusių praradimų kompensavimo asmenims, kuriems valstybinė pensija buvo paskirta ir mokama, mechanizmą, pagal kurį valstybė įsipareigotų tokiems asmenims, nebelikus minėtos situacijos, per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti jų praradimus, atsiradusius dėl valstybinės pensijos sumažinimo dideliu mastu“.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma nustatyti tolesnį socialinių išmokų kompensavimą 2021-2024 metais, numatant, kad iš valstybės biudžeto lėšų būtų kompensuotos dėl Laikinojo įstatymo taikymo neišmokėtos sumos asmenims, kurie gavo:

- valstybines socialinio draudimo našlaičių pensijas, maitintojo netekimo pensijas, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 6 ir 7 straipsnių nuostatų taikymo;
- ištarnauto laiko pensijas, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 6, 7 ir 8 straipsnių nuostatų taikymo;
- kompensacijas už ypatingas darbo sąlygas, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 8 straipsnio nuostatų taikymo;
- valstybines pensijas (nukentėjusiųjų asmenų, mokslininkų, teisėjų, pareigūnų ir karių, Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybines pensijas, pareigūnų ir karių valstybines našlių ir našlaičių, nukentėjusiųjų asmenų valstybines našlių ir našlaičių, valstybines našlių ir našlaičių pensijas), valstybines socialinio draudimo našlių pensijas, tikslines kompensacijas, Prezidento rentą ir signataro rentą, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 4 straipsnio nuostatų taikymo;

- kompensacines išmokas, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 5 straipsnio nuostatų taikymo;
- šalpos kompensacijas ir sportininkų rentas, sumažintas dėl Laikinojo įstatymo 4 ir 5 straipsnių nuostatų taikymo.

Kompensuojamoji suma būtų išmokama nuo 2021 metų rugpjūčio mėnesio iki 2024 metų rugpjūčio mėnesio nereikalaujant iš socialinių išmokų gavėjų prašymų, išskyrus atvejį, kai asmuo kompensavimo metu nebėra atitinkamos socialinės išmokos gavėjas, – tuomet pirmą kompensuojamąją sumą siūloma išmokėti iki 2021 m. gruodžio 31 d., jei asmuo iki 2021 m. spalio 31 d. išmoką administruojančiai įstaigai pateiks prašymą dėl kompensuojamosios sumos išmokėjimo, o likusios kompensuojamosios sumos būtų mokamos įstatyme numatytais terminais.

Asmenims, kurie prašymą dėl kompensuojamosios sumos išmokėjimo pateikė 2020 m., pakartotinai prašymo dėl kompensuojamosios sumos išmokėjimo 2021 m. teikti nereikėtų.

Įstatymo projektu siūloma detalizuoti prašymų išmokėti kompensuojamąją sumą pateikimo tvarką, nustatant, kad asmenys šiuos prašymus pateikia atvykę į atitinkamos socialinės išmokos mokėjiną administruojančią įstaigą arba registruotu laišku, arba elektroninių ryšių priemonėmis, pasirašydami siunčiamą prašymą saugiu elektroniniu parašu, sukurtu saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintu galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu (toliau – kvalifikuotas elektroninis parašas). Kartu siūloma nustatyti, kad:

- asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą ar patvirtintą jo kopiją reikėtų pateikti tik tuo atveju, jei asmuo pateikia prašymą tiesiogiai atvykęs į atitinkamą socialinę išmoką administruojančią įstaigą arba registruotu laišku;

- dokumentų kopijos, pateiktos kartu su elektroninių ryšių priemonėmis pateiktu prašymu išmokėti kompensuojamąją sumą, taip pat turi būti patvirtintos kvalifikuotu elektroniniu parašu;

- reikalavimo kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašyti prašymą dėl kompensuojamosios sumos išmokėjimo ir patvirtinti kartu su juo teikiamus dokumentus netaikyti teikiant šiuos dokumentus Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms Elektroninės gyventojų aptarnavimo sistemos priemonėmis, o savivaldybių administracijoms – Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos priemonėmis. Įstatymo projektu siūloma, kad numatyta kompensuojamosios sumos dalis išmokama, jei ji yra lygi ar didesnė už 1 eurą, siekiant užtikrinti sumažintus kompensuojamąsias sumas išmokančių institucijų administravimo kaštus.

Įstatymo projektu taip pat siūloma numatyti, kad būtų kompensuojamos Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba) administravimo įstaigų ir savivaldybių administracijų patiriamos kompensuojamųjų sumų išmokėjimo sąnaudos:

- Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų patiriamas kompensuojamųjų sumų išmokėjimo sąnaudas siūloma kompensuoti pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto einamųjų metų rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatytą procentinį dydį išmokų iš valstybės biudžeto sąnaudoms kompensuoti iš Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai skirtų valstybės biudžeto asignavimų (2020 m. šis procentinis dydis sudarė 1,4 procento), išskyrus atvejį, kai Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos išmoka savivaldybių administracijų apskaičiuotas kompensuojamąsias sumas. Tokiu atveju Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų einamaisiais metais patiriamoms kompensuojamųjų sumų išmokėjimo sąnaudoms kompensuoti siūloma skirti 50 procentų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto einamųjų metų rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyto procentinio dydžio išmokų iš valstybės biudžeto sąnaudoms kompensuoti;

- savivaldybių administracijų patiriamoms kompensuojamųjų sumų išmokėjimo sąnaudoms kompensuoti siūloma skirti 1,4 procento kompensuojamosioms sumoms mokėti skirtų valstybės

biudžeto lėšų iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai skirtų valstybės biudžeto asignavimų, išskyrus atvejį, kai savivaldybių administracijos apskaičiuoja kompensuojamąsias sumas, o jas išmoka Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos. Tokiu atveju savivaldybių administracijų patiriamoms kompensuojamųjų sumų išmokėjimo sąnaudoms kompensuoti savivaldybių administracijoms būtų skiriama 0,7 procento kompensuojamosioms sumoms mokėti skirtų valstybės biudžeto lėšų.

Įstatymo projektu siūlomos nuostatos leis užtikrinti nuoseklų socialinių išmokų, sumažintų pagal Laikinąjį įstatymą, kompensavimą.

5. Galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymas nedarys įtakos kriminogeninei situacijai ar korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo įgyvendinimas neturės įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymą, priimti naujų, keisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių įstatymų nereikės.

9. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos ir Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Naujų sąvokų nepateikiama, galiojančios sąvokos nekeičiamos.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos dokumentams.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus įstatymą, būtina priimti šiuos įgyvendinamuosius teisės aktus:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turės parengti ir socialinės apsaugos ir darbo ministras patvirtinti socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. vasario 27 d. Nr. A1-165 įsakymo „Dėl savivaldybių administracijoms skiriamų lėšų kompensuojamosioms sumoms mokėti planavimo, paskirstymo, pervedimo, naudojimo ir atsiskaitymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimą;

- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba turės parengti ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktorius patvirtinti prašymų formas „Dėl kompensuojamosios sumos išmokėjimo“ ir „Dėl kompensuojamosios sumos, priklausiusios mirusiajam, išmokėjimo“.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Pažymėtina, kad preliminariais Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skaičiavimais, bendra nekompensuota socialinių išmokų suma dėl Laikinojo įstatymo nuostatų taikymo nevertinant socialinių išmokų gavėjų mirtingumo, 2019 m. sudarė 181,5 mln. eurų.

Įgyvendinant Kompensavimo įstatymo nuostatas, 2020 metais panaudota 8,34 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų.

Atsižvelgiant į tai, kad Kompensavimo įstatymu buvo nustatytas kompensuojamųjų sumų paveldėjimas tik už asmenis, mirusius įsigaliojus Kompensavimo įstatymui, jo įgyvendinimui lėšos buvo skaičiuojamos remiantis socialines išmokas mokančių institucijų pateiktais duomenimis. Įvertinus šių išmokų gavėjų mirtingumą, likusi bendra kompensuotina suma būtų apie 100 mln. eurų.

Taigi 2021 m. bendra kompensuojama suma sudarytų apie 10 mln. eurų, lėšoms administruoti – apie 0,14 mln. eurų.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą, specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai Įstatymo projekto žodžiai: „kompensavimas“, „valstybinės socialinio draudimo našlių ir našlaičių pensijos“, „maitintojo netekimo pensijos“, „išstarnauto laiko pensijos“, „kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas“, „valstybinės pensijos“, „kompensacinės išmokos teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniams darbuotojams“, „šalpos kompensacijos“, „slaugos ar priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos“, „Lietuvos Respublikos Prezidento valstybinė renta“, „valstybinė signataro renta“, „rentos buvusiems sportininkams“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.